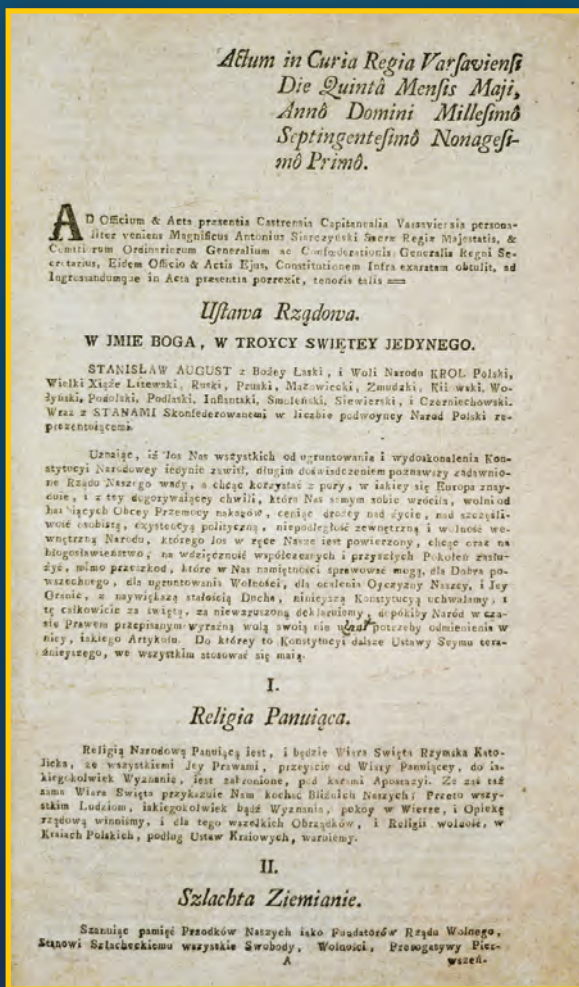

MUZEUM HISTORII KIELC

WOJCIECH KOCHLEWSKI
z Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie

Ustawa Rządowa – Konstytucja 3 Maja

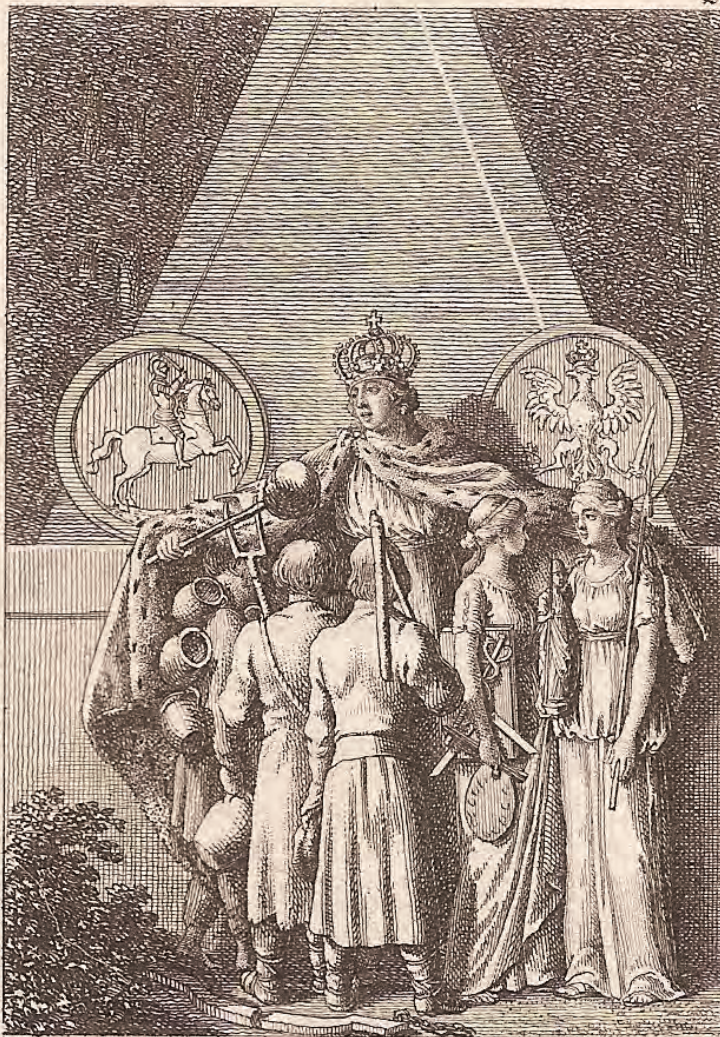
fragment większej wystawy poświęconej „Pamiętce Dnia Tego”

Pierwodruk Ustawy Rządowej – Konstytucji 3 Maja

26 kwietnia – 29 lipca 2012
KIELCE, ul. św. Leonarda 4

Die neue Polnische Constitution.
La nouvelle Constitution Polonoise.

Alegoria Konstytucji 3 Maja.

Rycina Daniela Chodowieckiego, 1792 r.

Ilustracja do *Goettinger Taschen Calendar für das Jahr 1793*, wydanego w 1792 r.

Muzeum Historii Kielc wraz z Wojciechem Kochlewskim z Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie zaprasza na wystawę „**Ustawa Rządowa – Konstytucja 3 Maja**”, która prezentowana jest od 26 kwietnia do 29 lipca 2012 roku. Ekspozycja stanowi fragment większej wystawy poświęconej „*Pamiętce Dnia Tego*” Marka Hieronima Pietrasa.

W przeciągu roku obowiązywania Konstytucji 3 Maja powstało kilkanaście jej wydań. Była drukowana zarówno w gazetach, jak i jako oddzielny druk, a także z innymi uchwalanymi aktami regulującymi ustrój Rzeczypospolitej. Tekst jej był ogłoszony w kalendarzach, była także tłumaczona i wydawana po francusku, angielsku i niemiecku.

Na wystawie prezentujemy kilka wydań Konstytucji. Są tu przede wszystkim pierwodruki, w tym oficjalny dokument Konstytucji 3 Maja, a także inne druki wydane w czasie obowiązywania Ustawy Rządowej pomiędzy 15 maja 1791 a 17 maja 1792 roku. Ekspozyty pochodzą ze zbiorów Wojciecha Kochlewskiego.

Muzeum Historii Kielc

Koncert Jankiela -
jeden z najważniejszych tekstów utrwalających legendę Konstytucji 3 Maja

Razem ze strón wieła
Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela
Ozwała się z dzwonekami z zelami z bębni.
Brzmi *Polonez Trzeciego Maja?* — Skoczne dźwięki
Radością oddychają, radością słuch poją,
Dziewki chcą tańczyć, chłopcy w miejscu niedostoją —
Lecz starców myśli z dźwiękiem w przeszłość się uniosły,
W owe lata szczęśliwe, gdy senat i posły,
Po dniu Trzeciego Maja, w ratuszowej sali,
Zgodzonego z narodem króla fetowali;
Gdy przy tańcu śpiewano: *Wiwat Król kochany!*
Wiwat Sejm, wiwat Naród, wiwat wszystkie Stany!

Mistrz coraz takty nagli i tony natęży,
A w tém puścił fałszywy akord jak syk węża,
Jak zgrzyt żelaza po szkle — przejął wszystkich dreszczem
I wesołość pomieszał przecuciem złowieszczem.
Zasmuceni, strwożeni, słuchacze zwątpili,
Czy instrument niestrojny? czy się muzyk myli?
Nie zmylił się mistrz taki! on umyślnie tręca
Więź tę zdradziecką stronę, melodyę znąca,
Coraz głośnień targając akkord rozdąsany,
Przeciwno zgodzie tonów skonfederowany;
Aż Klucznik pojął mistrza, zakrył ręką lica
I krzyknął: znam! znam głos ten! to jest TARGOWICA!
I wnet pękła ze świstem strona złowrózająca;
Muzyk bieży do prymów, urywa takt, znąca,
Porzuca prymy, bieży z drążkami do bassów.

Słychać tysiące coraz głośniejszych hałasów,
Takt marszu, wojna, atak, szturm, słychać wystrzały!
Jęk dzieci, płacze matek — Tak mistrz doskonały
Wydał okropność szturm, że wieśniaczki drżały,
Przypominając sobie ze łzami boleści
Rzeź PRAGI, którą znały s pieśni i s powieści,

Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812. Adam Mickiewicz.
Wydanie Alexandra Jełowickiego Paryż 1834. T. II, s. 279-280 — *Księga dwunasta – Kochajmy się.*
Koncert nad koncertami. Fragment początkowy

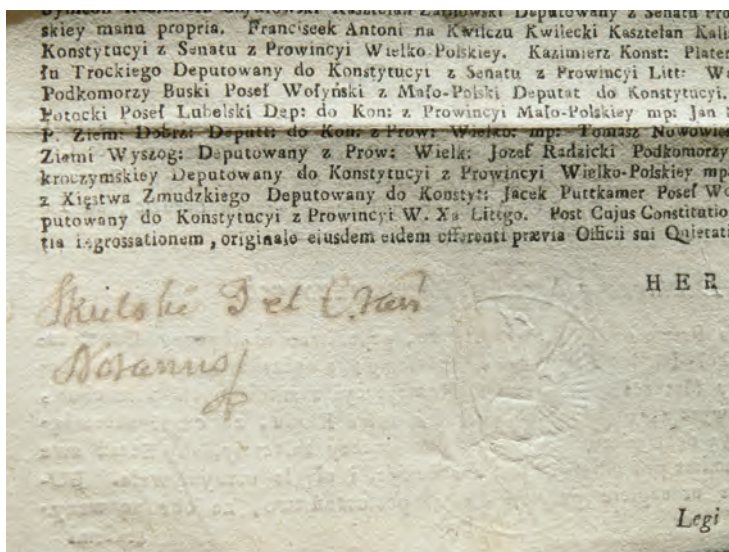
PRZEWODNIK PO WYSTAWIE

Pierwodruki – oficjalny dokument Konstytucji 3 Maja

Dwa zbiory (klocki¹) dokumentów z XVIII wieku. W obu pokazany jest pierwodruk Konstytucji 3 Maja. Są to druki odbite 5. maja, w odstępie kilku godzin, w tej samej drukarni (prawdopodobnie przez Grölla), ale z różnych składów.

Wcześniejszy, z odręcznymi poprawkami. Poprzez odcisnięcie na nim pieczęci i podpisanie go ma rangę oficjalnego dokumentu.

5. maja powtórnie przegłosowana (jednogłośnie) *Ustawa Rządowa*, podpisana przez członków Deputacji Konstytucyjnej, wraz z uchwaloną w tym dniu *Deklaracją Stanów Zgromadzonych* została oblatowana. Od tej chwili Konstytucja 3 Maja stała się w pełni obowiązującym prawem. Braki formalnej legalności z 3 maja zostały skutecznie usunięte. Znane są tylko cztery uwierzytelnione egzemplarze tego aktu, ale pewno istnieją jeszcze inne egzemplarze.

Podpis i sucha pieczęć Adama Skulskiego, sekretarza ziemskiego i grodzkiego warszawskiego na druku z formułami oblaty, nadające drukowi konstytucji walor oficjalnego dokumentu

1 Współprawne dokumenty lub książki (dwa lub więcej)

W klocek tym są też:

1. Obwieszczenie Marszałków Sejmowych Konfederacji Prowincji Koronnych i Wielkiego Xięstwa Litt. z 7. maja wprowadzające w życie *Ustawę Rządową*. „*Uniwersal ten, ... żeby na Drzwiach Kościelnych, na Kancellaryach, a w miastach na Ratuszach i Domach Sądowych był przybity. W Kościołach zaś aby był przez trzy wciąż Uroczystości z Ambon Czytany i ogłaszany*”. Druk o wym. 43 x 35 cm.

2. *ODGŁOS RADOSNEY WDZIĘCZNOŚCI W DZIEŃ JMIENIN NAYIASNIEYSZEMU STANISŁAWOWI AUGUSTOWI KROLOWI POLSKIEMU &tc. &tc. &tc. PO UCHWALE NOWEGO RZĄDU PRAWEM PRZYSIĘGĄ I JEDNOMYŚLNOŚCIĄ STWIERDZONEGO JAKO OYCU OYCZYZNY KONSEKROWANY*. Dnia 8go Maia 1791. Roku. Przez Xiędza Andrzeia Grabowskiego Kapelana Regimenty 10tego. Szefostwa JW.Hrabi na Kościelcu i Działyniu Działyńskiego Orderów Orła Białego i S. Stanisława Kawalera. Jednostronny druk o wym. 47 x 37 cm.

Drugi zbiór to 72 konstytucje – wśród nich wszystkie najważniejsze postanowienia Sejmu Czteroletniego z 1791 r., ich pierwodruki, z formułą oblaty, drukowane od 5 stycznia 1791 do 31 stycznia 1792 r. z *Ustawą Rządową*, czyli Konstytucją 3 Maja, wszystkimi prawami organizującymi państwo wraz z Zaręczeniem Wzajemnym Obojga Narodów z 22 października – zamykającym dzieło Sejmu Czteroletniego.

Kupiłem je na 32 Bydgoskiej Aukcji Antykwarecznej 13 marca 2004 r. Bez zainteresowania kogokolwiek, po cenie wywołania.

Gazeta Narodowa y Obca. Wychodziła w soboty i środy od 1 stycznia 1791 do 4 sierpnia 1792 r. Jej dalszego wydawania zabronił Marszałek Konfederacji Targowickiej – Szczyński Potocki. Wydawali i redagowali ją: senator Tadeusz Antoni Mostowski Kasztelan Raciążki oraz posłowie z Inflant Józef Weysenhoff i Julian Niemcewicz, „osoby do składu Seymu należące”. Była ona głównym i najpoczytniejszym organem stronnictwa patriotycznego.

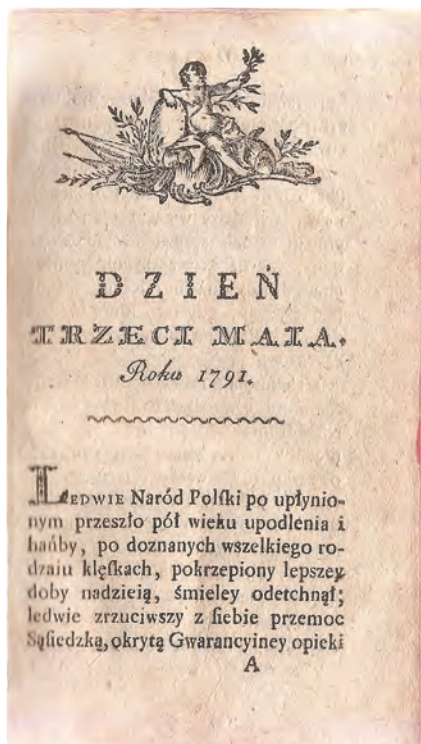
Tekst *Ustawy Rządowej* był drukowany w kolejnych numerach od XXXVIII z 11 maja do XLV z 4 czerwca, pomimo tego, iż w połowie maja ukazało się już pierwsze osobne wydanie. Zaś uchwalone 18 kwietnia prawo o miastach, poprzedzone zdaniem: „*Tak ważne dla narodu a chlubne dla seymu prawa podajemy publiczności co do słowa*” - jest opublikowane w numerach od XXXII z 20. do XXXIV z 27. kwietnia.

**Druki wydane w czasie obowiązywania Ustawy Rządowej
pomiędzy 15 maja 1791 a 17 maja 1792 r.**

Pierwsze broszurowe wydanie Konstytucji, już bez formuły oblaty, anonsowane było w *Gazecie Warszawskiej* 14 maja.

[Siarczyński Franciszek, lub jego brat Antoni (?)] *Dzień Trzeci Maia Roku 1791.* W Warszawie. Nakładem i Drukiem M. Grölla, Księg JKM.

Nowy Korbut co prawda umieszcza pod Franciszkiem, ale jednocześnie podaje, że raczej Antoni. Na końcu 8 k.: *Katalog niektórych księzek znajdujących się w Księgarni Gröllowskiej w Marywielu pod liczbą 475 na Sali nad bramą.*

Strona z diariusza wypadków, które rozegrały się dnia 3 maja 1791 r.
Z druku Siarczyńskiego

[Makulski Franciszek Jaxa]. *Opisanie Iluminacyi w Dniu 8. Maja 1791. Roku. Na Anniwersarz Imiennin Najjasniejszego Pana nie tylko Miasta Warszawy ale y innych Miast tak Korony, jako y Litwy Z Okoliczności nadaney im Wolności, i zapadley dla Narodu Konstytucyi w Dniu trzecim Maia, tegoż Roku. w Warszawie, Nakładem i kosztem Autora. w Drukarni J.K.M. i Rzpltey P. Zawadzkiego.*

W nim:

„Do Najjasniejszego Stanisława Augusta Króla Polskiego Wielkiego Xiążęcia Lit. &c. &c. Oycza Ojczyzny.

Szczęśliwy ten Narod, o którego całość i uszczęśliwienie KRÓL naysilniey stara się. Szczęśliwy KRÓL, gdy wolnemu panując Narodowi wszystkie dobrocią podbicia serca.

Żyć pod takim KRÓLEM, Oycem ludu, i Zbawcą Ojczyzny nazwanym, żyć wolnym, żyć poważanym w Europie, i żyć oswoobodzonym zupełnie, tak od Kraiowej, iako i Zagranicznej przemocy; Pragnąc tylko Przodkom godziło się naszym, nam zaś dozwolono samym cieszyć się smutkiem.”

Strona tytułowa *Opisania Illuminacyi* w Dniu 8. Maja 1791. Roku

lone Dnia 24. Marca 1791. ; 3. – *SEYMY* Prawo Uchwalone Dnia 13. Maja 1791. ; 4. – *SEYM Konstytucyjny Extra-Ordynaryjny*. ; 5. – *SĄDY SEYMOWE*. ; 6. – *STRAŻ* Prawo Uchwalone Dnia 1. Czerwca 1791. ; 7. – *MIASTA NASZE Krolewskie Wolne w Panstwach Rzeczypospolitey*. Prawo Uchwalone Dnia 18. Kwietnia Roku 1791. ; 8. – *URZĄDZENIE Wewnętrzne Miast Wolnych Rzeczypospolitey w Koronie i w Wielkim Xięstwie Litewskim*. Prawo Uchwalone Dnia 24. Czerwca Roku 1791. ; 9. – *KOMISSYA Policji* Prawo Uchwalone Dnia 17. Czerwca R. 1791. ; 10. – *UWIADOMIENIE* Miast Wyczerpane z Prawa pod tytułem *Urządzenie Wewnętrzne Miast Wolnych*.

Kłoczek ten kupiłem z półki w antykwariacie Logos niedługo po wylicytowaniu poprzedniego druczku za kwotę 200.- zł. lub nieco wyższą (dokładnie nie pamiętam).

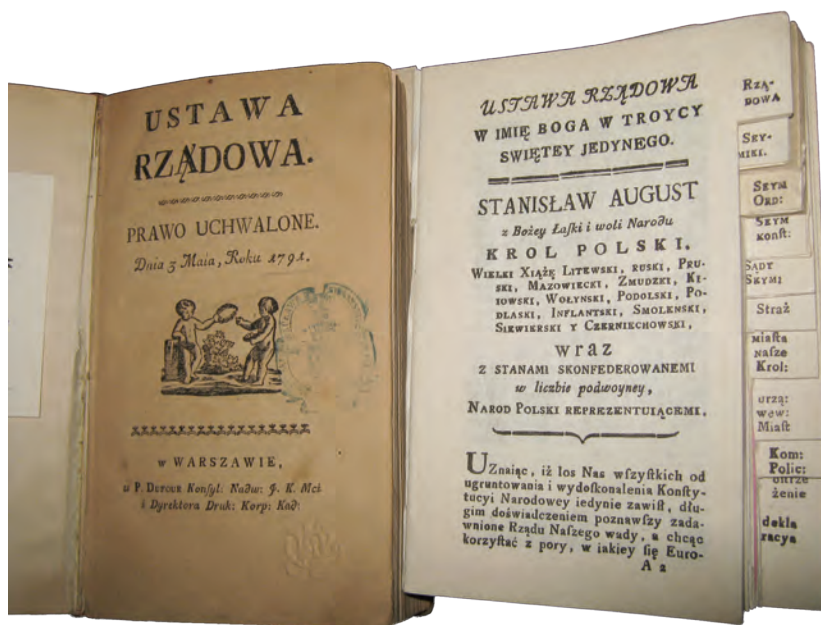
Ustawa Rządowa. Prawo uchwalone. Dnia 3. Maja. Roku 1791. w Warszawie, u P. Dufour Konsyl: Nadw: J. K. Mci i Dyrektora Druk: Korp: Kad:

Tak jak w edycji Grellöwskiej, (podobny, ale nie identyczny) zbiór najważniejszych praw Sejmu Wielkiego uchwalonych do 27 czerwca z winietami na kartach początkowych i finalikami na końcowych. Zachowana ciągła numeracja stron, zaopatrzone w rejestry boczne (schodkowe), które ułatwiały otwarcie książki na szukany prawie.

Reprint wydania wyżej opisanego wydany w roku 1985 w Kórniku pokazujący rejestry boczne.

Ustawa Rządowa. Prawo uchwalone. Dnia 3. Maja. Roku 1791. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej M. Gröllla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci. Egzemplarz mający 32 strony, drukowany bez *Deklaracji Stanów Zgromadzonych*.

Kłoczek zawierający wszystkie najważniejsze prawa regulujące ustrój Rzeczypospolitej wchodzące w skład szeroko rozumianej Konstytucji 3 Maja uchwalone do 17 czerwca 1791 r. 1. – *USTAWA RZĄDOWA* Prawo Uchwalone dnia 3. Maja, Roku 1791. w Warszawie w Drukarni Uprzywileiowanej M. Gröllla, Księgarza Nadwornego J. K. Mci., stron 36. Str. 33-36. *Deklaracya Stanow Zgromadzonych*. Odbijany z innego składu niż druk poprzedni. 2. – *SEYMIKI*. Prawo Uchwalone

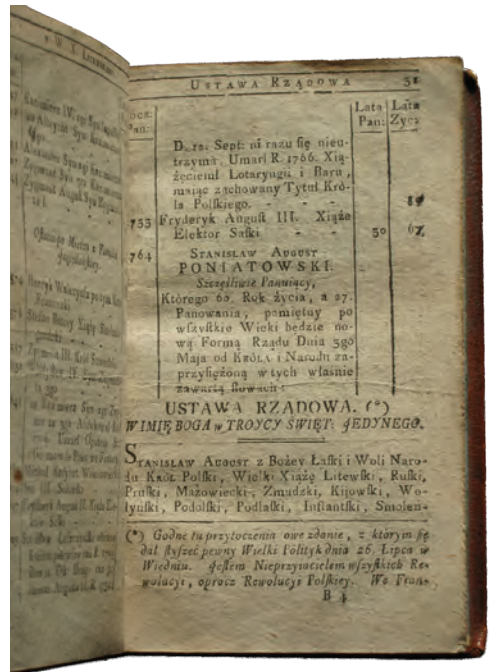
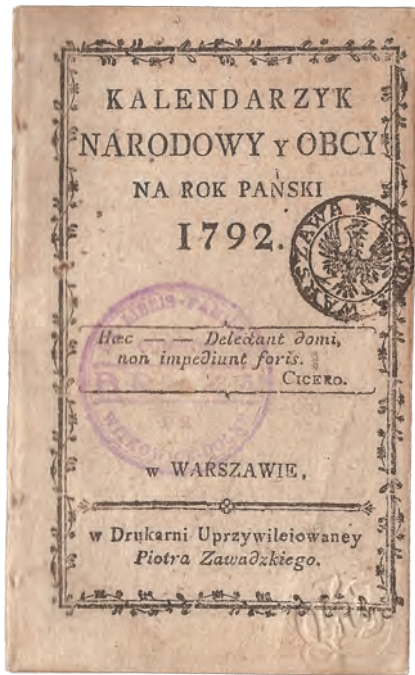

Z lewej egzemplarz Konstytucji 3 Maja z Drukarni Dufourowskiej, z prawej reprint z wyciętymi regestrami schodkowymi

[Konstytucja 3 Maja] *New Constitution of the Government of Poland, established by the Revolution, The Third of May, 1791*. The second edition. London (Londyn) 1791. Printed for J. Debrett, 8°. Bardzo wczesny angielski przekład Ustawy Rządowej. E.XIV, 376 (tylko edycja dwuczęściowa). Estreicher nie notuje tej edycji! ZAWIERA: New Constitution of ... (Ustawa Rządowa); Declaration of the States Assemble (Deklaracja Stanów Zgromadzonych); Law concerning Dietines, or primary Assemblies of Poland (Sejmiki); Law concerning Towns and Citizens within the Dominions of the Republic. (Miasta Nasze Królewskie Wolne w Państwach Rzeczypospolitej), czyli prawa uchwalone przed 3 maja a do których *Ustawą Rządową* się bezpośrednio się odwołuje.

Forme Constitutionelle décrétée par acclamatone dans la séance du 3, mai ; Varsovie, Chez P. Dufour. 1791 ; Konstytucja 3 maja w języku francuskim – reprint.

LA CONSTITUTION FRANÇAISE ... KONSTYTUCYA FRANCUZKA PODANA Królowi przez Zgromadzenie Narodowe dnia 3. Września 1791, a przyjęta od Najjaśniejszego Króla Jmci dnia 13. tegoż Miesiąca. W Warszawie 1791. w Drukarni Uprzywileiowanej Piotra Zawadzkiego. Od str. 69 – List Krola Przyniesiony Zgromadzeniu Narodowemu przez Ministra Sprawiedliwości dnia 13. Września 1791. Od str 74 wyciąg listu Pisanego do JP. Descorches Posła Francuskiego przy Rzeczypospolitey Pol-

Karta tytułowa i strona z rozpoczynającym się tekstem Konstytucji 3 Maja z *Kalendarzyka Narodowego y obcego Na Rok Pański 1792*

skiej. Od str. 75 – Deklaracja Króla Francuzów przesłana Królowi Polskiemu. Całość druku w dwu kolumnach: lewa po francusku, prawa po polsku.

[PIRAMOWICZ Grzegorz] – *Przemowa do Wojska w obozie pod Golębem przy poświęceniu Sztandarów*. Miana przez X. Piramowicza Kan. Katedr. Kamienieckiego Roku Pańskiego 1791. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej Michała Grölla, Księgarza Nadwornego J. K. Mości. Wygłoszona 15 września 1791 r.

Gentleman's Magazine. Supplement, For The Year 1791. Na s. 1169–1242 kolejny przekład Konstytucji 3 Maja na język angielski, dalej konstytucja francuska.

Kalendarzyk Narodowy y obcy Na Rok Pański 1792. w Warszawie, w Drukarni Uprzywileiowanej Piotra Zawadzkiego.

W kalendarzyku oprócz *Ustawy Rządowej* i praw jej towarzyszących oraz *Zaręczenia wzajemnego obu narodów* z 20 października 1791 roku podany jest skład imien-

ny Stanów Skonfederowanych: Króla; Senatorów duchownych i świeckich (województw, ministrów stanu i wojennych, kasztelanów) oraz posłów z podaniem skąd zostali wybrani:

senatorów z ministrami	159
obranych posłów w r. 1788	160
obranych posłów w r. 1790	181
Ogółem senatorów, ministrów, posłów	500

Kalendarzyk Polityczny na rok przestępny 1792. W Warszawie w Drukarni J.K.Mei i Rzplitey u XX. Scholarum Piarum. Na końcowych 15. kartach: *CZTERY PRZEDNIEJSZE KONSTYTUCYE NARODOW WOLNYCH.* Po krótkim wstępie omówienie konstytucji angielskiej, amerykańskiej, polskiej i francuskiej.

Prawo polityczne Narodu Polskiego czyli Układ Rządu Rzeczypospolitey. Xięga I. w Lublinie 1792. W Drukarni J. K. Mei XX. Trynitarzów

Jerzy Kowecki w opracowaniu Konstytucja 3 Maja 1791. *Statut Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji* podaje, że na podstawie opisów bibliograficznych i autopsji ustalił 14 wydań *Ustawy Rządowej* z okresu jej obowiązywania. Tego wydania jednak nie odnalazł i nie opisał. Jest to niezbitym dowodem, iż konieczne jest kontynuowanie rozpoczętych przez niego badań.

Die neue Polnische Constitution. La nouvelle Constitution Polonnoise. Rycina Daniela Chodowieckiego, 1792 r., sygnowana na płycie. Ilustracja gloryfikująca Konstytucję w centrum. 3 z serii 6. il. do *Goettinger Taschen Calendar für das Jahr 1793*, wydane w 1792 r., odbite na jednej karcie. W ramie 22 x 30 cm.

Moje teksty o pierwodrukach oraz zdjęcia egzemplarza znajdują się na stronie internetowej: konstytucja3maja.info

Wojciech Kochlewski - Bibliofil Młociński
z Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie

Strona tytułowa *Prawa politycznego Narodu Polskiego*

DODATEK

Julian Ursyn Niemcewicz, w Sejmie Wielkim poseł inflancki z Litwy. Współzałożyciel i redaktor wychodzącej od 1 stycznia 1791 do 4 sierpnia 1792, kiedy to Uniwersałem Szczęsnego Potockiego zakazano jej drukowania *Gazety Narodowej i Obcej*. Wtajemniczony w prace nad *Ustawą Rządową*, członek *Towarzystwa Przyjaciół Konstytucji 3-go Maja*. Autor pamfletu wyszydzającego Targowicę: *Forma prawdziwego wolnego Rządu Przez Konfederacyą Targowicką ułożona*. Osobisty sekretarz Kościuszki podczas powstania. Autor *Śpiewów historycznych*, na których wychowały się pokolenia Polaków. Tak w *Śpiewach* o Sejmie i Konstytucji pisze:

„Nastąpił sejm konstytucyjny, w ten czas naród pamiętny długiego poniżenia i klęsk, pobudzony, zachęcony zdradliwą jednego z sąsiadów namową, uwikłaniem drugiego, w dwóch ciężkich wojnach chwycił się tak pomyślniej pory, by się stać rządym, odzyskać utraconą niepodległość i siły. Dokonane to dzieło, lecz wyrzuciły go zdrada sprzymierzeńca, cały ogrom nieprzyjacielskiej potęgi, wahanie się, słabość władzy wykonawczej, i niestety kilku rodaków gorzko oplakana ślepotą.”

Tyle i tylko tyle - aż tyle. Mimo iż określenia: *Ustawa Rządowa, Konstytucja 3 maja* nie padły, to i te zdania z późniejszych wydań *Śpiewów* zostały usunięte. Po prostu, pomiędzy rokiem 1766 a czasami napoleońskimi w historii Polski niczego chwalebego, niczego godnego uwagi, nie było. A może pisanie o tym, w myśl prawa byłoby nadużyciem? – *Śpiewy historyczne* w całości zostały, po raz pierwszy, wydrukowane w Warszawie w roku 1816 pod panowaniem miłościwie nam panującego, jakże liberalnego, Cesarza i Króla Alexandra. Nadana i podpisana przez niego w Warszawie 19. listopada / 1. grudnia 1815 r. Ustawa Konstytucyjna Królestwa Polskiego w artykule 16. głosiła: „*Wolność druku jest zaręczona. Prawo przepisze środki ukrócenia jej nadużyć.*” Wolność druku - tego nie było nawet w *Ustawie Konstytucyjnej Xięstwa Warszawskiego*.

W roku 1823 Joachim Lelewel z katedry uniwersyteckiej w Wilnie miał wykład o Konstytucji 3 maja. Tak w r. 1831 o nim pisał *Kurier Polski*: „*Pan Lelewel, jako profesor historii, całą godzinę miał rzecz z katedry o Konstytucji 3 maja wespół szczękających na Sali pałacami siepaczków despotyzmu.*”

W tym samym czasie „w rocznicę Konstytucji 3 maja, jeden z uczniów gimnazjum wileńskiego, Michał Plater, napisał na tablicy: *Vivat Konstytucja 3 maja! koledzy dodali kilka słów niewinnych, świadczących o sentymencie młodzieży, ale nie zawierających nic szczególnego*”² W konsekwencji, korzystając z tego pretekstu, nasiliły się inwigilacje, przesłuchania, represje, chłopcy zostali aresztowani, przewiezieni pod konwojem do Warszawy. Natrafiono na ślad Filaretów. Uczestnikiem tych wydarzeń a zapewne i słuchaczem wykładu był również Adam Mickiewicz.

2 Artur Śliwiński *Joachim Lelewel. Zarys biograficzny*. Warszawa 1932, s. 131.

W latach PRL-u, w roku 1971 dr Jerzy Kowecki pisał³ w publikacji, która ukazała się po raz pierwszy dopiero podczas „Karnawału Solidarności”, 10 lat później:

„Na podstawie opisów bibliograficznych i autopsji ustaliłem 14 wydań *Ustawy Rządowej wypuszczonych spod pras drukarskich w ciągu roku od dnia jej uchwalenia*, a nie można wykluczyć twierdzenia, że było ich więcej.

Bez szczegółowych badań trudno o precyzyjne określenie wysokości łącznego nakładu tych edycji. Według wstępnego szacunku – dokonanego na moją prośbę przez znawcę spraw edytorskich XVIII w., Józefa Szczepańca – mógł on wynosić około 20 a nawet ponad 30 tys. egzemplarzy. Daje to wyobrażenie o ogromnym zainteresowaniem nowym prawem, tym bardziej, że prasa natychmiast je opublikowała”

Żaden z tekstów powstałych w XVIII w. nie miał tylu wydań i nie osiągnął takich nakładów.

Przeszło 12 lat temu, jako zbieraczowi starodruków polskich zajmującego się czasami Sejmu Wielkiego, zaproponowano mi kupno klocka (współprawnego zbioru) XVIII-to wiecznych dokumentów zawierających pierwodruk *Ustawy Rządowej* - jej oficjalny dokument⁴. Przedtem, bezskutecznie, oferowano go wielu instytucjom. Nabyliśmy go. Uważałem i uważam, iż powinnością mą jest szerokie jego propagowanie i pokazywanie tego skarbu.

Jak do tej pory udało to się zaledwie kilka razy, i tak eksponowany był na wystawach i prelekcjach:

30 kwietnia – 5 maja 2004. *Brzmi Polonez Trzeciego Maja* – w Ośrodku Budownictwa Ludowego w Szymbarku (k/Gorlic).

8 – 12 maja 2006 – *Małopolskie spotkania Bibliofilskie ...* . w: Biblioteki; Jasło – Limanowa – Mszana Dolna – Krosno – Gorlice – Stary Sącz oraz Kwiatonowicki Dwór (z tego dworu i biblioteki w Gorlicach inicjatywy, tak jak i wystawa w 2004 r.).

Maj – czerwiec 2010 – *Pierwodruki Konstytucji 3 Maja ...* Muzeum w Nieborowie i Arkadii.

15 września 2011 – 29 lutego 2012 – *Konstytucja 3 Maja – Kamień milowy wspólczesnej Europy*, w Muzeum Drukarstwa Warszawskiego. O tej wystawie w mediach było głucho – nie interesujący temat. Dostarczyłem plakaty, wielu obiecało je wywiesić, wywiesiło niewiele.

6 – 31 marca – znacznie rozszerzona wersja wystawy warszawskiej w Książnicy Beskidzkiej w Bielsku-Białej.

Od 25 kwietnia do 29 lipca będzie tu w Muzeum Historii Kielc, jako fragment większej wystawy poświęconej „*Pamiętce Dnia Tego*”.

To bardzo, wprost zenująco mało.

3 Konstytucja 3 Maja 1791. Statut Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji. Opracował Jerzy Kowecki. PWN. I i II wyd. 1981, III wyd. 1983, IV wyd. zmienione 1991.

4 Oryginałami *Ustawy Rządowej* określane są dwa jej rękopisy, z podpisami marszałków i członków deputacji konstytucyjnej, znajdujące się w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. Pierwodruki zaś, z odpowiednimi formułami, popisem i (suchą) pieczęcią pisarza grodzkiego to oficjalne dokumenty.

Ze wstępu do katalogu i laudacji wygłoszonej przy otwarciu wystawy w Szymbarku, 30 kwietnia r. 2004 w wigilię przystąpienia Rzeczypospolitej do Unii Europejskiej.

Z laudacji:

Są wielkie daty w historii każdego narodu. Czy jutro, 1 maja 2004 roku, taką datą będzie – pokaże czas. 3 Maja niewątpliwie taką datą jest. Różne były oceny Konstytucji 3 maja. Byli i tacy, którzy uważali, że przez Konstytucję straciliśmy niepodległość. Są też tacy, którzy twierdzą, że jutro stracimy niepodległość.

Ale byli i są tacy, którzy uważają, że w XVIII wieku Polska już nie była państwem niepodległym. Rozbiory to skończenie fikcji niepodległości i „uporządkowanie” domen zaborców.

Są również tacy, którzy do tej pory twierdzą, że po 1945 byliśmy niepodlegli. Targowicę tworzyli nie tylko szubrawcy, ludzie podli. Przystąpili do nich i tacy, którzy uważali, że tylko w ten sposób można było „coś” z Polski ocalić. Przystępowali do niej w dobrej wierze. Chciał do niej przystąpić też Kołłątaj. Historia jednoznacznie pokazała, że w ten sposób ocalić nic nie było można. Nie przez Targowicę wiodła droga do Polski. O wolność można było walczyć zbrojnie, tak jak w konfederacji barskiej, i umysłami, tak jak podczas Sejmu Wielkiego, tylko wtenczas, gdy imperium było zajęte na innych granicach.

W XVIII wieku nie udało się, nie udało się też w wieku XIX. Ale myśl polityczna Sejmu naprawdę Wielkiego przetrwała i wydała owoce. Ta myśl polityczna i Legenda Konstytucji 3 maja pomogła i w 1918, i w 1989. Musimy ją pielęgnować. Jest naszym Dziedzictwem Narodowym.

Z katalogu:

Druga to indywidualna wystawa z moich zbiorów. Od tej poprzedniej mija właśnie dziesięć lat. Tylko *Portret Moskwy...* i jego reprint znalazły się na obu wystawach [...]. Pozwalam sobie zacytować fragment z katalogu tamtej wystawy:

Portret Moskwy... przez F.M. [Franciszek Jaxa Makulski]. Warszawa : Drukarnia Piotra Zawadzkiego, 1790 + reprint: Warszawa : Nadzieja 1985

Reprint wydany przez podziemne wydawnictwo Nadzieja z inspiracji i egzemplarza Wystawcy. Stał się powodem Jego zeznawania (a raczej odmowy odpowiedzi na pytania) na rozprawie prowadzonej przez (nomen omen) sędziego Eugeniusza Kołtuńniaka, który następnie w uzasadnieniu wyroku skazującego stwierdził: „po co robotnicy mają uczyć się historii...”.

Właśnie, po co ktokolwiek ma się uczyć historii? – mam nadzieję, iż ta i jej podobne wystawy dają wystarczającą odpowiedź na to pytanie.

A propos, jak dużo ludzi wie, że przez szereg lat za posiadanie takiego *Pana Tadeusza*, jak ten, który tu leży w gablocie, można było przejechać się (lub pójść) na Syberię? A mimo to, nie jest to wcale rzadki druk.

Ze wstępu do przewodnika po wystawie w Nieborowie, maj 2010.:

22 lipca 1807 roku Cesarz Francuzów w pałacu królewskim w Dreźnie nadał Polakom Ustawę Konstytucyjną Księstwa Warszawskiego. Podpisujący ją w członkowie Komisji Rządzącej byli wśród tych, którzy w roku 1791 uchwalali Konstytucję 3 maja. Konstytucja Księstwa była nowocześniejsza, swych rozwiązaniach szła znacznie dalej, tworzyła scentralizowane i nowoczesne państwo. Napoleon oraz nadana konstytucja budziły wielkie nadzieje na wskrzeszenie Polski. Dlaczego więc to *Ustawa Rządowa* – Konstytucja 3 maja stała się symbolem tego co w naszym narodzie najlepsze?

Konstytucję 3 maja uchwałała jedna warstwa społeczna – rządząca wówczas szlachta. Potrafiła sama, dobrowolnie, bez rozlewu krwi ograniczyć swoje prawa. Znalazła jednocześnie kompromis możliwy do przyjęcia przez prawie wszystkie swe odłamy. Stwarzała podstawę do dalszych reform. Dała Polsce nadzieję i szansę przekształcenia się w państwo sprawiedliwe, silne i rządne – Rzeczpospolitą wszystkich ludzi i narodów w jej granicach żyjących. Zdobyła powszechne uznanie zarówno w kraju jak i w całym cywilizowanym świecie. Dlatego właśnie to ona symbolizuje Wolną Polskę i Wolną Litwę dobrowolnie zjednoczone w Rzeczpospolitą Obojga Narodów. Dlatego to zaborca i renegaci usiłowali wymazać ją z narodowej pamięci a ci, którzy tęsknili za wolną ojczyzną i dążyli do wskrzeszenia Polski szerzyli jej idee.

Wszystkie wydania Konstytucji 3 maja z okresu jej obowiązywania a szczególnie pierwodruki są narodowymi relikwiami.

Z folderu opisującego wystawę Konstytucja 3 Maja. Kamień milowy współczesnej Europy, Muzeum Drukarstwa Warszawskiego, styczeń 2012.

[...] otwarcie wystawy towarzyszyło Europejskim Dniom Dziedzictwa na Mazowszu 2011 oraz stanowiło uhonorowanie 90-lecia powstania Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie, współorganizatora wystawy.

Na wystawie prezentowane są dwa egzemplarze *Ustawy Rządowej* - Konstytucji 3 maja z formułami oblaty (wpisu aktu do ksiąg sądowych). – Są to jej pierwodruki. Na jednym z nich jest podpis Adama Skulskiego (i jego sucha pieczęć) – sekretarza ziemskiego i grodzkiego warszawskiego. Uwierzytelnienie to nadało drukowi rangę oficjalnego dokumentu. Drugi egzemplarz, bez cech uwierzytelnienia, zapewne został wydrukowany kilka godzin później.

Moim zdaniem obydwą są narodowymi relikwiami.

Ostatnie znane mi badania druków Konstytucji wydanych w okresie jej obowiązywania prowadził dr Jerzy Kowecki [...]. Późniejsze publikacje opierały się na ówczesnych ustaleniach. Udało się wtedy zlokalizować 4 egzemplarze pierwodruku. Uważa-

no, iż pochodzą one z jednego odbicia, ale na dwóch rodzajach papieru. Ja naliczyłem 18 egzemplarzy, w tym [...] cztery egzemplarze uwierzytelnione. Zwróciłem uwagę, iż pochodzą one z dwóch a nie jednego odbicia, z różnych składów. Kilka różnic pomiędzy egzemplarzami zaznaczono na wystawie.

Z dużym zażenowaniem i przykrością stwierdzam, iż nie wiem by ktokolwiek ze świata nauki po doktorze Koweckim zajmował się tym problemem.

Drugi egzemplarz kupiłem w klocku, wspólnie oprawiony z 72 pierwodrukami innych konstytucji Sejmu Czteroletniego na publicznej aukcji w roku 2004, przy braku zainteresowania jakichkolwiek osób i instytucji, po cenie wywołania za wręcz symboliczną kwotę. W Internecie, poza moimi tekstami, o pierwodrukach głucho.

W USA, znanych jest 25 egzemplarzy pierwodruku Deklaracji Niepodległości, jeden z nich został sprzedany na aukcji w roku 2000. za kwotę 8 140 000 \$. Informacje o lokalizacji wszystkich znanych egzemplarzy można znaleźć w Internecie. Pokazuje to różnicę stosunku do własnej historii Amerykanów i Polaków. A moim zdaniem oficjalny dokument Konstytucji 3 Maja – jej pierwodruk, powinien mieć taką wartość dla nas jak pierwodruk Deklaracji Niepodległości dla nich.⁵

5 Pisałem o tym w tomie I/2006 Rocznika Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie
Akapit

USTAWA RZĄDOWA

W IMIĘ BOGA W TRÓJCY ŚWIĘTEJ JEDYNEGO

[...] Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, [...] z Stanami Skonfederowanymi [...] Naród Polski reprezentującymi [...] poznawszy [...] rządu naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje, i z tej dogorywającej chwili, która nas samych sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą egzystencję polityczną, niepodległość zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w ręce nasze jest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia ojczyzny [...] niniejszą Konstytucję uchwalamy i [...] za świętą, za niewzruszoną deklarujemy, [...]

Wyjątek z preambuły Konstytucji 3 Maja

Ustawa Rządowa – Konstytucja 3 maja

fragment większej wystawy poświęconej „Pamiętce Dnia Tego”

Katalog:

Tekst – Wojciech Kochlewski

Redakcja – Leszek Dziejic

Wydawca:

MUZEUM HISTORII KIELC

Kielce 2012

Wystawa jest prezentowana w siedzibie Muzeum Historii Kielc
w godzinach 9-16 we wtorki, czwartki, soboty i niedziele
i w godzinach 10-18 w środy i piątki
przy ul. św. Leonarda 4

tel. (41) 340-55-20

www.muzeumhistoriikielc.pl

poczta@muzeumhistoriikielc.pl

DZIEŃ
Trzeci Maia,
Roku 1791.

w Warszawie,
Nakładem i Drukiem M. Grölla, Księg. JKM.

[Siarczyński Franciszek, lub jego brat Antoni (?)]

Dzień Trzeci Maia Roku 1791.

W Warszawie. Nakładem i Drukiem M. Grölla, Księg. JKM.

Awers i rewers dwuczęściowego medalu
wybitego z okazji 200 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja
przez Kancelarię Sejmu RP
Warszawa 1991

Odwrotne (wewnętrzne) strony awersu i rewersu medalu